

Odnos socijalnih vještina, depresivnih simptoma i školskog uspjeha kod srednjoškolaca

---

Vinaj, Anja

Master's thesis / Diplomski rad

2014

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:590772>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-22**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera Osijek

Filozofski fakultet

Studij psihologije

**ODNOS SOCIJALNIH VJEŠTINA, DEPRESIVNIH SIMPTOMA I
ŠKOLSKOG USPJEHA KOD SREDNJOŠKOLACA**

Diplomski rad

Anja Vinaj

Mentor: izv. prof. dr. sc. Gorka Vuletić

Sumentor: doc. dr. sc. Ana Kurtović

Osijek, 2014.

Sadržaj

Uvod	1
Socijalne vještine kao osnova socijalne kompetencije	1
Depresivnost u adolescenciji i njezina povezanost sa socijalnim vještinama	4
Odnos školskog uspjeha, socijalnih vještina i depresivnih simptoma	6
Cilj	8
Problemi	8
Hipoteze	8
Metodologija	9
Sudionici	9
Instrumenti	9
Postupak	12
Rezultati	12
Testiranje normaliteta distribucije	12
Deskriptivna statistika varijabli u istraživanju	14
Povezanost između socijalnih vještina, školskog uspjeha i depresivnih simptoma	15
Složena analiza varijance varijable socijalnih vještina s obzirom na spol i školski uspjeh	16
Složena analiza varijance varijable depresivnih simptoma s obzirom na spol i školski uspjeh	18
Rasprava	29
Povezanost socijalnih vještina, školskog uspjeha i depresivnih simptoma	29
Učinci spola i školskog uspjeha te njihove interakcije na socijalne vještine	23
Učinci spola i školskog uspjeha te njihove interakcije na depresivne simptome	24
Prednosti i nedostaci provedenog istraživanja	25
Implikacije za buduća istraživanja	26
Zaključak	26
Literatura	27
Prilozi	30

Odnos socijalnih vještina, depresivnih simptoma i školskog uspjeha kod srednjoškolaca

Sažetak:

Cilj istraživanja bio je ispitati odnos socijalnih vještina, školskog uspjeha i depresivnih simptoma kod srednjoškolaca. Nastojalo se utvrditi postoji li povezanost između navedene tri varijable te djeluju li spol, školski uspjeh i njihova interakcija na socijalne vještine i depresivne simptome. Istraživanje je provedeno na uzorku od 182 sudionika drugog, trećeg i četvrtog razreda Prirodoslovno-matematičke gimnazije u Osijeku tijekom svibnja i lipnja 2013. godine. 101 sudionik bio je ženskog, a 81 muškog spola. U istraživanju je za mjerenje socijalnih vještina korišten Upitnik socijalnih vještina (SSQ; Social Skills Questionnaire; Gresham i Elliot, 1990), za mjerenje depresivnih simptoma Skala depresivnosti za djecu (CDI; Children Depression Inventory; Kovacs, 1985), a od sudionika se tražilo i da navedu opći uspjeh na kraju prethodno završenog razreda što je predstavljalo mjeru školskog uspjeha. Rezultati su pokazali statistički značajnu negativnu povezanost između socijalnih vještina i depresivnih simptoma kao i između depresivnih simptoma i školskog uspjeha. Povezanost socijalnih vještina i školskog uspjeha nije se pokazala statistički značajnom. Složenom analizom varijance utvrđen je statistički značajan glavni efekt školskog uspjeha na socijalne vještine, odlični učenici imali su razvijenije socijalne vještine od vrlo dobrih. Glavni efekt spola i interakcije spola i školskog uspjeha na socijalne vještine nije se pokazao statistički značajnim kao ni glavni efekt spola, školskog uspjeha te njihove interakcije na depresivne simptome.

Ključne riječi: socijalne vještine, depresivni simptomi, školski uspjeh, srednjoškolci

Relationship between social skills, school success and depressive symptoms among high school students

Abstract:

The aim of this study was to examine relationship between social skills, school success and depressive symptoms among high school students. Purpose was to investigate correlation between these three variables and effect of gender, school performance and their interaction on social skills and depressive symptoms. The study was conducted on a sample of 182 participants attending second, third and fourth grade of Gymnasium of natural sciences and mathematics in Osijek during May and June of 2013. 101 participants were female and 81 were male. The instruments which were used included Social Skills Questionnaire (SSQ; Gresham and Elliot, 1990) as a measure of social skills and Children Depression Inventory (CDI; Kovacs, 1985) as a measure of depressive symptoms. Participants were also asked to enter grade point average they had at the end of the previously completed grade as the measure of school success. Results showed a significant negative relationship between social skills and depressive symptoms as well as between depressive symptoms and school success. Relationship between social skills and school success was not statistically significant. Complex analysis of variance showed statistically significant main effect of school success on social skills, excellent students had better social skills than very good students. The main effects of gender and the interaction of gender and academic success on social skills were not statistically significant nor the main effect of gender, school success, and their interactions on depressive symptoms.

Key words: social skills, depressive symptoms, school success, high school students

Uvod

Ljudi su izrazito socijalna bića i velik dio vremena provode u međusobnoj interakciji. U čovjekovu životu malo je toga važno, a da ne uključuje interakciju s drugim ljudima. Dječji socijalni razvoj obuhvaća ponašanja, stavove i afekte sjedinjene u njihovoj interakciji s odraslima i vršnjacima što implicira da čovjek svoje mogućnosti ostvaruje unutar zajednice, a socijalne se veze stvaraju od najranijih dana. Roditelji, vršnjaci i nastavnici tri su socijalizacijska faktora koja pridonose zadovoljenju različitih dječjih potreba, a te se potrebe odnose na aspekte koji omogućuju nesmetan emocionalni i socijalni razvoj. Oni kod djece potiču i razvitak socijalne kompetencije (Haith, Miller i Vasta, 1997).

Socijalna kompetencija može se definirati kao integrativni koncept koji se odnosi na mogućnost stvaranja i koordiniranja fleksibilnih i adaptivnih odgovora pojedinca na zahtjeve svoje okoline kao i na iskorištavanje prilika u toj okolini. Ona uključuje učenje socijalno poželjnih ponašanja koja čovjeku omogućuju uspostavljanje pozitivnih odnosa s ljudima koji ga okružuju. Od malena djeca su suočena s potrebom da uspostavljaju interakcije s ljudima oko sebe, a što je još važnije i da njihove interakcije budu prihvaćene (Sroufe i Waters, 1983). Postati socijalno kompetentna osoba znači usvojiti prosocijalna ponašanja i određene vještine koje pridonose razumijevanju vlastite okoline i djelotvornom snalaženju u svakodnevnim situacijama. Pažnja stručnjaka usmjerila se na socijalnu kompetenciju u posljednjih 20 godina, a prouzrokovali su to brojni čimbenici, poput rada u području psihoterapije i kliničkih intervencija koje dovode do identifikacije i učenja socijalno poželjnih oblika ponašanja i asertivnosti, pokreta prema deinstitutionalizaciji i integraciji kao i inicijative za promicanje redovitog i inkluzivnog obrazovanja. Kao posljedica te povećane pažnje stručnjaka ulažu se veći napor kako bi se socijalna kompetencija razvila kod djece te osobito kod visoko rizičnih adolescenata (Lemos, Matos i Mota, 2011). U skupinu visoko rizičnih adolescenata spadaju one mlade osobe koje su suočene s brojnim problemima koji prijete njihovu pozitivnom razvoju i uspješnoj prilagodbi društvu u kojem žive. Takvi adolescenti skloniji su ponašanjima koja dovode do neželjenih ishoda te koja imaju negativne posljedice za samu osobu koja manifestira ponašanje, njegovu okolinu, te njegov psihosocijalni razvoj (Bouillet, Krajcer i Ricijaš, 2010).

Socijalne vještine kao osnova socijalne kompetencije

Osnovu socijalne, interpersonalne i komunikacijske kompetencije čine socijalne vještine, odnosno pretpostavljena znanja i osobine koje su ključne za uspješnu socijalnu interakciju, postizanje emocionalnih, socijalnih i drugih ciljeva u odnosima s ljudima (Petz, 2005). Ipak, važno je razlikovati socijalnu kompetenciju i socijalne vještine. Socijalna se kompetencija,

naime, odnosi na opći pojam evaluativne prirode kojemu je fokus na procjenjivanju pojedinačne djelotvornosti i funkcionalnosti u danoj situaciji. Socijalne vještine pak predstavljaju vještine komunikacije, uspostavljanja odnosa, razumijevanja tuđih osjećaja te preuzimanja inicijative u grupnim aktivnostima.

Unatoč tome što se razvijaju od najranijeg djetinjstva, razdoblje najintenzivnijeg razvoja socijalnih vještina upravo je školska dob i to adolescencija. U tom razdoblju mladi uspostavljaju čvršća prijateljstva i prve romantične odnose koji utječu na razvoj interpersonalnih vještina i samopouzdanja, ostvarivanje autonomije, zadovoljstva socijalnom podrškom te u konačnici na mentalno zdravlje. Kao posljedica toga adolescenti uče sagledati stvari iz tuđe perspektive, izraziti empatiju, donositi zajedničke odluke, stječu povjerenje i brigu o drugima (Lemos, Matos i Mota, 2011). Primarni izvor utjecaja na razvoj socijalnih vještina kod adolescenata njihovi su roditelji. Dobar odnos s roditeljima u adolescenciji, prediktor je normalnog psihološkog i psihosocijalnog razvoja, a pokazalo se i da utječe na razvoj sposobnosti za mirno rješavanje sukoba i intimnosti. Drugim riječima, kvalitetan odnos s roditeljima i razvoj spomenutih socijalnih vještina predstavlja temelj za uspostavljanje kvalitetnih odnosa s drugim značajnim ljudima u životu adolescenta kao što su vršnjaci i romantični partneri. Drugi važan izvor utjecaja su braća i sestre te šira obitelj poput baka i djedova. Dobar odnos s braćom i sestrama, bili oni mlađi ili stariji, može zaštititi adolescenta od obiteljskog stresa, pozitivno djelovati na kognitivni razvoj i smanjiti mogućnost sudjelovanja u antisocijalnim aktivnostima. Djedovi i bake pak predstavljaju modele, učitelje i socijalnu podršku mladim osobama (Garrett, Hair i Jager, 2002). Istraživanja pokazuju da su adolescenti, koji su u romantičnom odnosu, manje agresivni te pokazuju manju razinu stresa i antisocijalnog ponašanja (Lemos, Matos i Mota, 2011). Pokazalo se da odrasle osobe, s kojima adolescenti nisu u krvnom srodstvu, također imaju velik utjecaj na razvoj njihovih socijalnih vještina. To su prije svega učitelji i mentori, no mogu biti i susjedi te drugi poznanici. Kroz ovakve odnose mlada osoba uči poštovati starije, primati savjete, emocionalnu podršku, a nerijetko i pronalazi životne uzore koje ne može pronaći kod kuće. Istraživanje Contreras, Mangelsdorf i Rhodes (1994; prema Garrett, Hair i Jager, 2002) pokazalo je da su adolescenti koji imaju prijateljstva s odraslim osobama s kojima nisu u krvnom srodstvu manje depresivni te se bolje slažu sa svojim roditeljima (Garrett, Hair i Jager, 2002).

U razvoju socijalnih vještina utvrđene su i spolne razlike. Tako je istraživanje Buchmann, DiPrete i McDanie (2008; prema Rath i Nanda, 2012) pokazalo kako dječaci od vrtića pokazuju veći broj antisocijalnih ponašanja, problema u komunikaciji, poremećaja pažnje itd., a taj se trend nastavlja sve do srednje škole. Općenito, tijekom školske dobi pokazalo se da su djevojčice nježnije jedna prema drugoj, da pokazuju više prijateljskih ponašanja, konflikte češće rješavaju

mirnim putem, a ukoliko to ne mogu, potraže pomoć odrasle osobe. Dječaci su, s druge strane, skloniji rješavati konflikte silom i dominacijom. Također, iako se i dječaci i djevojčice međusobno slažu, djevojčice daju veću važnost dobrim odnosima s drugima, poštivanju normi i pravila te radu za opće dobro nego dječaci. Djevojčice pokazuju i veću razinu empatije, a te spolne razlike rastu s dobi (Nanda i Rath, 2012).

Unatoč tome što postoje nalazi koji sugeriraju postojanje razlika u moždanim strukturama kod dječaka i djevojčica koje bi mogle biti zaslužne za ove spolne razlike, pretpostavlja se da najveći uzrok razlika ipak leži u socijalizaciji tijekom koje dječaci i djevojčice usvajaju različite spolne uloge koje se odražavaju na čitav njihov život. Od samog rođenja dječake se oblači u mušku odjeću, kupuju im se muške igračke, uči ih se da budu neovisni, ambiciozni, konkurentni, samopouzdana, asertivni, dominantni, da ne pokazuju emocije, kada je to potrebno da budu agresivni te da jednog dana uzdržavaju obitelj. Djevojčice se, s druge strane, uči da budu pasivne, obzirne, uredne, suosjećajne, pristojne, da održavaju dobre odnose s drugima te da kada odrastu odgajaju djecu i brinu o obitelji. Štoviše, ponašanje na način koji je karakterističan za suprotan spol, u društvu se smatra neprihvatljivim (Brnić, 2002). U skladu s očekivanjima i socijalnim učenjem, za žene, međuljudski su odnosi od primarne važnosti. One postižu osobno zadovoljstvo pridonoseći tuđem blagostanju što povećava i ujedno pozitivno utječe na njihov društveni pojam o sebi. Ovaj nalaz je u skladu s istraživanjima koje je proveo Andrew (2002; prema Rath i Nanda, 2012), a koja pokazuju da muškarci imaju značajno niže društveno samopoimanje od žena. Dječaci su u osnovi neovisni i imaju motiv da izraze moć i kontrolu nad drugima. Manje su osjetljivi na kritike ili neodobravanja drugih nego djevojčice. Ovaj osjećaj adekvatnosti povećava osobno samopoimanje kod dječaka. Istraživanja pokazuju i da se ove spolne razlike odnose na samopoštovanje. Kod muškarca, samopoštovanje je vezano za osobno postignuće, dok se kod žena ono odnosi na kvalitetu međuljudske povezanosti s drugima osobama (Rath i Nanda, 2012).

DiPrete i Jennings (2009) navode da osim različitih spolnih uloga, dječaci imaju i veću samostalnost i slobodu, a na njih se stavljaju i manji zahtjevi o poštivanju pravila nego na djevojčice. U djetinjstvu oni su slobodniji u igrama s vršnjacima, mogu duže ostajati vani, dopuštaju im se odlasci na mjesta i sudjelovanje u aktivnostima koje se djevojčicama rjeđe dozvoljavaju. Kako autori navode, dječaci su pod manjom roditeljskom kontrolom te su skloniji usvojiti negativne oblike socijalnih vještina (DiPrete i Jennings, 2009).

Općenito, može se reći da su socijalne vještine ključne za normalno funkcioniranje, rast i razvoj osobe. Omogućuju joj slušanje i razumijevanje drugih, traženje pomoći, rješavanje problema, donošenje odluka, ali i shvaćanje vlastitih osjećaja te samonagrađivanje. Slaba

razvijenost socijalnih vještina često je povezana sa školskim neuspjehom, problemima prilagodbe u socijalnom okruženju kao i s pojavom psihopatologije (Lemos, Matos i Mota, 2011).

Depresivnost u adolescenciji i njezina povezanost sa socijalnim vještinama

Usponi i padovi dio su svakodnevnog života svakog čovjeka. Svatko se s vremena na vrijeme osjeća tužno, nesretno i bezvoljno. Tijekom adolescencije mlada se osoba suočava s donošenjem važnih životnih odluka npr. po pitanju vlastitog obrazovanja, ispitivanja moralne i socijalne strukture društva, zahtijevanja svojih prava, preuzimanja odgovornosti za sebe i druge, razvijanja odnosa, istraživanja vlastite seksualnosti itd. Kada životni problemi neke osobe prijeđu dotadašnje kapacitete ličnosti za njihovo prevladavanje, osoba je pojačano angažirana da pronađe nove mehanizme za njihovo rješavanje. Na taj način ona se osnažuje, raste i postaje kvalitetnijom i kreativnijom u slučaju pojave novih problema. Ipak, ukoliko je takvo razdoblje loše razriješeno, mogu se javiti simptomi koji u najgorem slučaju mogu dovesti do pojave depresije (Tomin, 2010).

Adolescenti su suočeni sa zadatkom promjene svoje uloge u obitelji te da od djeteta koje treba pomoć i potporu razviju novi položaj kao neovisna, odrasla osoba. Njihov kognitivni razvoj pridonosi mogućnosti javljanja depresivnih simptoma. U adolescenata, depresiju opisuju osjećaji usamljenosti, bespomoćnosti, ljutnje i razočaranja u obitelj i prijatelje koji ih ne razumiju. Također, Wenar (2002; prema Mišćević, 2007) tvrdi da je moguće zaključiti da je za sve dobne skupine djece i adolescenata, bez obzira na težinu depresije, dominirajući afekt tuga, što upućuje na to da su potištenost, obeshrabrenost i usamljenost središnja obilježja kod depresivnih doživljaja (Mišćević, 2007). Osim navedenih simptoma, javljaju se i problemi opadanja školskog uspjeha, udaljavanja od prijatelja, osjećaja bespomoćnosti, gubitka energije i motivacije, niskog samopouzdanja, umora, promjene apetita, suicidalnih misli, osjećaja krivnje itd. (Bumber, 2003).

Navedeni simptomi, kao i sam depresivni poremećaj, češće se javljaju tijekom „prijelaznih“ razdoblja života poput polaska u osnovnu i srednju školu, na fakultet itd. Adolescencija je zbog svih svojih zahtjeva jedno od dužih prijelaznih razdoblja koje je popraćeno intenzivnim, kognitivnim, emocionalnim i fizičkim promjenama (Kostić, 2006). Kvalitativne analize upućuju na to da broj depresivnih simptoma raste od djetinjstva prema adolescenciji. U tom razdoblju značajno se povećava broj depresivnih simptoma i dijagnosticiranih poremećaja (Mišćević, 2007). Ne čudi s toga da je Zanden (2000; prema Kostić, 2006) pronašao da u razdoblju adolescencije dolazi do porasta anksioznih i depresivnih simptoma u odnosu na kasno djetinjstvo. Smatra se da je prevalencija depresivnih poremećaja

tijekom adolescencije 14% dok 10-30% adolescenata postiže rezultate iznad kritične granice na skalama simptoma depresije (Kostić, 2006). Wenar (2002; prema Mišćević, 2007) navodi kako 10-15% djece u dobi od 10 do 11 godina pokazuje depresivno raspoloženje, dok se ta brojka povećava i do 40% kada se radi o adolescentima. Gotlib i Hammen (1996; prema Mišćević, 2007) izvještavaju da povećanje depresivnog raspoloženja i poremećaja u razdoblju adolescencije može biti čak četverostruko u usporedbi s ranim djetinjstvom (Mišćević, 2007).

Kako istraživanja pokazuju, učestalost depresije povećava se od kasnog djetinjstva i rane adolescencije, a svoj vrhunac doseže tijekom srednje i kasne adolescencije. Također, velik broj odraslih osoba, koje boluju od depresije, patile su od istog poremećaja i tijekom adolescencije (Nilsen, 2012). Istraživanje Brooka, Cohena, Cohena i Pinea (1999) pokazalo je da simptomi depresije u adolescenciji predstavljaju snažan prediktor velike depresivne epizode u odrasloj dobi, čak i kod onih osoba kod kojih se ista nije pojavila tijekom adolescencije (Brook, Cohen, Cohen i Pine, 1999). Bryant (2011) navodi da je depresija tijekom adolescencije povezana ne samo s njenom pojavom kasnije u životu, već i s pojavom poremećaja uzimanja psihoaktivnih tvari u zreloj dobi. Tijekom šestogodišnje longitudinalne studije pronašla je da je tri puta više depresivnih adolescenata razvijalo depresivne simptome i tijekom rane odrasle dobi u odnosu na nedeprativne adolescente. Također, depresivni adolescenti su tijekom rane odrasle dobi češće koristili alkohol i marihuanu od nedeprativnih adolescenata (Brayant, 2011).

U istraživanju depresije pokazale su se i spolne razlike. Žene doživljavaju depresivne simptome i pate od depresivnog poremećaja češće nego muškarci. Pretpostavka je da do ovih razlika dolazi zbog uloga vezanih za njihov spol, vjerovanja i očekivanja koje društvo prema njima ima. Ove spolne razlike javljaju se tijekom rane adolescencije i ostaju stabilne tijekom čitavog života (Grayson, Larson i Nolen-Hoeksema, 1999). Istraživanje Vulić-Prtorić i Sorić (2001) pokazalo je da na osnovnoškolskom uzrastu ne postoji razlika u depresivnosti između dječaka i djevojčica dok su na srednjoškolskom uzorku djevojčice značajno depresivnije od dječaka (Vulić-Prtorić i Sorić, 2001).

Upravo zbog njenog porasta u odnosu na djetinjstvo kao i kontinuitet javljanja tijekom odrasle dobi, depresivnost u adolescenciji predstavlja sve veći javnozdravstveni problem te je evidentno da se napori stručnjaka moraju ulagati u njezinu prevenciju, ali i pružanje pomoći u tretiranju njezinih simptoma. Da bi se što bolje razumjela depresija te kako bi se mogla adekvatno tretirati, važno je poznavanje i njezinih korelata. Jedan od njih su socijalne vještine.

Kod depresivnih osoba često se primjećuje ovisnost o drugima, one imaju želju za bliskim odnosima, ali i teškoće da ih održe, a neka istraživanja pokazuju i da imaju slabije razvijene socijalne vještine (Bumber, 2003). Sofferova, Tryonova i Winogradova (2001) provele su

istraživanje čiji su rezultati pokazali negativnu povezanost između socijalnih vještina i anksioznih kao i depresivnih simptoma (Soffer, Tryon i Winograd, 2001). Istraživanje Gustavsona, Karevolda, Mathiesena, Nilsenove i Roysamba (2012) pokazalo je da je slaba razvijenost socijalnih vještina u ranoj adolescenciji prediktor većeg broja depresivnih simptoma kod adolescenata oba spola (Gustavson, Karevold, Mathiesen, Nilsen i Roysamb, 2013). Model koji bi mogao objasniti ovu povezanost socijalnih vještina i depresivnih simptoma je Serginov (2000; prema Nilsen, 2012) model osjetljivosti prema kojem slabo razvijene socijalne vještine kod osobe stvaraju osjetljivost za razvoj psihosocijalnih problema poput depresivnosti, usamljenosti i socijalne anksioznosti pri pojačanom stresu (Nilsen, 2012). Coyne (1976; prema Cole i Milstead, 1989) je ustvrdio da su interakcije depresivnih osoba odbijajuće za druge ljude. Ton njihovih razgovora je negativan, teme usmjerene na samosažaljenje, a njihove interakcije često izazivaju bijes ili frustraciju kod njima bliskih osoba što implicira da depresivnost dovodi do opadanja njihovih socijalnih vještina. S druge strane Lewinsohn (1974; prema Cole i Milstead, 1989) naglašava da je depresija posljedica smanjene razvijenosti socijalnih vještina. On smatra da deficit socijalnih vještina dovodi do smanjene socijalne podrške što posljedično dovodi do depresije (Cole i Milstead, 1989). Budući da postoje razni dokazi, ostaje nejasno uzrokuje li slaba razvijenost socijalnih vještina depresivne simptome, depresivni simptomi ne dovode do razvoja socijalnih vještina ili slabo razvijene socijalne vještine predstavljaju rizičan faktor za nastanak depresivnih simptoma (Segrin, 2000). No, kao što je već ranije spomenuto, slaba razvijenost socijalnih vještina povezana je sa školskim neuspjehom, a problem školskog neuspjeha jedan je od značajnijih koji se veže uz postojanje depresivnih simptoma kod adolescenata (Lemos, Matos i Mota, 2011).

Odnos školskog uspjeha, socijalnih vještina i depresivnih simptoma

Prema Enciklopedijskom rječniku pedagogije (1963; prema Markuš, 2005) školski uspjeh predstavlja stupanj u kojem su učenici trajno usvojili nastavni program, propisana znanja, vještine i navike, razvili psihofizičke sposobnosti i formirali moralno spoznavanje, htijenje i djelovanje, a izražen je brojčano, putem školskih ocjena od jedan do pet (Markuš, 2005). Definiira se kroz vanjsku i unutarnju perspektivu. Vanjska se odnosi na već spomenute školske ocjene, a unutarnja perspektiva uključuje unutarnji doživljaj djeteta, tj. subjektivnu procjenu vlastitog uspjeha na akademskom, osobnom i interpersonalnom planu, tzv. samoopaženi školski uspjeh (Botić i Buljubašić-Kuzmanović, 2012).

Kada se govori o spolnim razlikama vezanim za školski uspjeh one se razlikuju ovisno o vrsti vrednovanja, području koje se vrednuje, kao i dobi učenika. Od vrtića pa do fakulteta

djevojčice, odnosno djevojke, postižu viša obrazovna postignuća iskazana školskim ocjenama u svim predmetima, uključujući matematiku i prirodne znanosti. Spolne su razlike na početku školovanja manje, ali se prolaskom kroz obrazovni sustav povećava prednost dječaka u odnosu na djevojčice u matematičkoj pismenosti te djevojčica u odnosu na dječake u čitalačkoj pismenosti (Jokić i Ristić-Dedić, 2010). Fergusson, Gibb i Sheree (2008) pratili su spolne razlike u školskom uspjehu u longitudinalnom istraživanju na 1 265 sudionika, od osnovne škole do 25. godine života. Rezultati su pokazali da su žene postizale bolje rezultate na standardiziranim testovima kao i više razine stručne spreme (Fergusson, Gibb i Sheree, 2008).

Navedene razlike ne mogu se objasniti razlikama u kognitivnim sposobnostima budući da je IQ muških i ženskih ispitanika podjednak. Procjene učitelja pokazale su da su muški ispitanici bili nepažljiviji, nemirniji, skloniji agresivnosti i antisocijalnim ponašanjima od ženskih (Fergusson, Gibb i Sheree, 2008). Istraživanje Cavella, Grossmana i Hughesa, (1997; prema Bloom, Heath, Karagiannakis, Konstantinopoulos i Toste, 2007) pokazalo je da su učenici s boljim školskim uspjehom koji je mjeran kao prosječna ocjena iz svih predmeta, prihvaćeniji od svojih vršnjaka, a učitelji ih procjenjuju kao manje agresivne i kao djecu s više prijatelja od onih s lošijim školskim uspjehom. Rad Coiea i Krehbiela (1984; prema Bloom, Heath, Karagiannakis, Konstantinopoulos i Toste, 2007) pokazao je pozitivnu povezanost između socijalnih vještina i školskog uspjeha i to na svim razinama obrazovanja te što je još važnije da promjena u školskom uspjehu može dovesti do promjene u socijalnom statusu u razredu. Napredak u školskom uspjehu podrazumijeva da ti učenici manje sudjeluju u aktivnostima koje nisu vezane za školski rad što rezultira većim brojem pozitivnih reakcija drugih učenika kao i učiteljice, a samim učenicima raste samopouzdanje i njihov socijalni status u razredu. Malecki i Elliott (2002; prema Bloom, Heath, Karagiannakis, Konstantinopoulos i Toste, 2007) pokazali su da su dobro razvijene socijalne vještine u osnovnoj školi prediktor školskog uspjeha u kasnijim fazama obrazovanja (Bloom, Heath, Karagiannakis, Konstantinopoulos i Toste, 2007).

Kao što je već spomenuto, unutarnja perspektiva školskog uspjeha odnosi se na samoopaženi školski uspjeh. Istraživanja su pokazala da je taj segment školskog uspjeha negativno povezan s depresivnošću (Fröjd i sur., 2008). Također, adolescenti koji su pod velikim stresom, koji su doživjeli značajan gubitak, imaju poremećaj pažnje, probleme s učenjem i slab školski uspjeh pod većim su rizikom za obolijevanje od depresivnosti. Juhari, Mansor, Redzuan, Talib i Yousefi (2010) proveli su istraživanje na 400 adolescenata u kojem su istraživali kakva je veza između depresivnosti i školskog uspjeha. Rezultati su pokazali negativnu povezanost te pojavu depresivnih simptoma kod 27% učenika i 32% učenica (Juhari, Mansor, Redzuan, Talib i Yousefi, 2010). Fröjd i sur. (2008) su na uzorku od 2516 adolescenata od 13 do 17 godina

utvrdili da su 18.4% djevojčica i 11.1% dječaka bili depresivni. Također, pokazali su da su adolescenti bili to depresivniji što je njihov prosjek ocjena bio niži. Depresivnost je bila negativno povezana i s mogućnošću koncentracije, brojem socijalnih odnosa, čitanjem i pisanjem. Ovi podaci u skladu su s modelom alokacije prema kojem depresivni simptomi koje učenici doživljavaju utječu na to da oni svoju pažnju usmjeravaju na interferirajuće, irelevantne, ometajuće misli čime se ostavlja malo ili ni malo pažnje koju mogu usmjeriti na kognitivne zadatke što dovodi do školskog neuspjeha (Fröjd i sur., 2008).

Adolescenti veliku većinu svog vremena provode u školi, okruženi svojim vršnjacima i učiteljima. Njihov školski uspjeh ne daje im samo mogućnost za daljnje obrazovanje već predstavlja i snažan utjecaj na njihovo samopouzdanje, samopoštovanje, sliku o sebi te odnose s drugima. Istraživanja, u Hrvatskoj vrlo malo njih, pokazuju da su depresivni simptomi negativno, a socijalne vještine pozitivno povezani sa školskim uspjehom. Zbog toga je važno ispitati odnos između ove tri varijable kako bi se moglo identificirati učenike s obzirom na razvijenost socijalnih vještina i količinu depresivnih simptoma ne bi li im se adekvatnim intervencijama pomoglo da poboljšaju svoj školski uspjeh, uspostave bolje odnose sa svojim vršnjacima, ali i autoritetima te kako bi se smanjio broj depresivnih adolescenata, ali i depresivnih odraslih osoba.

Cilj

Ispitati odnos socijalnih vještina, školskog uspjeha i depresivnih simptoma kod srednjoškolaca.

Problemi

1. Ispitati postoji li povezanost između socijalnih vještina, školskog uspjeha i depresivnih simptoma.
2. Provjeriti efekte spola i školskog uspjeha te njihove interakcije na socijalne vještine i depresivne simptome.

Hipoteze

1. Očekuje se da će socijalne vještine biti negativno povezane s depresivnim simptomima i pozitivno povezane sa školskim uspjehom dok će depresivni simptomi biti negativno povezani sa školskim uspjehom.
2. a) Očekuje se da će ženski sudionici imati razvijenije socijalne vještine i više depresivnih simptoma od muških sudionika.
b) Očekuje se da će sudionici s boljim školskim uspjehom imati razvijenije socijalne vještine i manje depresivnih simptoma od sudionika lošijeg školskog uspjeha

Metodologija

Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 182 učenika Prirodoslovno-matematičke gimnazije u Osijeku od čega je njih 49 bilo drugog, 77 trećeg i 56 četvrtog razreda. 101 sudionik bio je ženskog, a 81 muškog spola, dok se raspon dobi kretao od 16 do 18 godina ($M = 17,19$; $SD = ,735$).

Instrumenti

Prije no što su započeli s ispunjavanjem upitnika, učenici su popunili podatke o sebi. Od njih se tražilo da upišu svoj spol, dob, razred te opći uspjeh na kraju prethodno završenog razreda na dvije decimale (ako se sjećaju).

1.) *Upitnik socijalnih vještina*, verzija za učenike od 12 do 17 godina (SSQ; Social Skills Questionnaire; Gresham i Elliot, 1990). Upitnik je dio Sustava za procjenu socijalnih vještina (SSRS; Social Skills Rating System; Gresham i Elliott, 1990). Sustav je razvijen s ciljem evaluacije i klasifikacije socijalnog ponašanja djece predškolske, osnovnoškolske i srednjoškolske dobi kod kuće i u školi te kao sredstvo koje olakšava razvoj potrebnih intervencija. Sustav uključuje upitnike socijalnih vještina, problematičnog ponašanja i školske kompetencije koje ispunjavaju roditelji, učitelji te sami učenici. Originalni Upitnik socijalnih vještina sastoji se od 39 čestica koje se odnose na socijalna ponašanja koje roditelji, učitelji ili drugi članovi zajednice smatraju važnima i funkcionalnima za učenike od 12 do 17 godina. Čestice su raspoređene na četiri subskale: kooperacije, asertivnosti, empatije i samokontrole, a procjenjuju se na dva parametra: čestini određenog ponašanja i njegove važnosti. Svaka čestica na parametru čestine se boduje na skali od tri stupnja (0 – nikad, 1 – ponekad, 2 – vrlo često) odnosno na parametru važnosti (0 – nevažno, 1 – važno, 2 – jako važno). Parametar čestine koristi se za određivanje razine razvijenosti socijalnih vještina dok se parametar važnosti koristi u kombinaciji s parametrom čestine za utvrđivanje slabosti i snaga socijalnih vještina. Pregledavaju se čestice na koje je dijete odgovorilo sa 2 (vrlo često) na parametru čestine i sa 1 ili 2 (važno ili jako važno) na parametru važnosti te se ta ponašanja označavaju kao snažno razvijena socijalna vještina tj. dijete ju koristi konzistentno i prikladno. One čestice na koje je dijete odgovorilo sa 1 na parametru čestine (ponekad), a sa 2 na parametru važnosti označavaju se kao deficit u izvedbi socijalnih vještina tj. dijete zna kako izvesti socijalnu vještinu, ali ju koristi rijetko. Na posljertku, čestice na koje je dijete odgovorilo sa 0 (nikad) na parametru čestine, a sa 1 ili 2 na parametru važnosti označavaju se kao deficit usvajanja socijalnih vještina tj. osoba ne zna kako ju koristiti niti ju adekvatno koristi. Upitnik se boduje na način da se najprije sumiraju odgovori na svakoj subskali parametra čestine, nakon čega se sumiraju rezultati

svih subskala parametra čestine te se takav rezultat može transformirati u standardizirane bodove ili centile. SSQ je standardiziran na uzorku od 4 170 djece predškolske do srednjoškolske dobi, a broj dječaka i djevojčica bio je gotovo jednak. Sustav za procjenu socijalnih vještina pokazao je čistu faktorsku strukturu, a faktori su pokazali umjerenu unutarnju konzistenciju. Upitnik socijalnih vještina, verzija za učenike ima koeficijent pouzdanosti Cronbach Alpha (α) za cijeli upitnik $\alpha = ,83$, za subskalu kooperacije $\alpha = ,69$, za subskalu asertivnosti $\alpha = ,67$, za subskalu empatije $\alpha = ,77$ te za subskalu samokontrole $\alpha = ,68$. Za ovu verziju upitnika učinjena je i test-retest analiza (s intervalom od 4 tjedna) koja je pokazala koeficijent korelacije $r = ,68$ za cijelu skalu, te od $r = ,58$ do $r = ,66$ za pojedine subskale (Lemos, Matos i Mota, 2011).

Budući da je upitnik prvi puta korišten na hrvatskom jeziku, najprije je preveden. To je učinjeno uz pomoć tri nezavisna prevoditelja. Najprije su dva nezavisna prevoditelja s engleskog jezika prevodila upitnik na hrvatski nakon čega je odabrana bolja verzija prijevoda, a treća osoba je tu verziju prevela na engleski jezik.

Rezultati ovog upitnika nisu transformirani u standardizirane bodove niti centile već su, zbog hrvatskog uzorka, korišteni bruto rezultati. Također, u obradu rezultata ušao je samo parametar čestine s obzirom na to da se on koristi za određivanje razine razvijenosti socijalnih vještina. Parametar važnosti inače se koristi za identifikaciju snaga i slabosti pojedine socijalne vještine kod svakog djeteta te u kombinaciji s odgovorima roditelja i učitelja (što je dio Sustava za procjenu socijalnih vještina) pruža mogućnost ostvarivanja adekvatnih intervencija djetetu sa specifičnim problemom. Budući da je ovo istraživanje bilo anonimno te je korišten samo Upitnik socijalnih vještina koji je jedan segment Sustava za procjenu socijalnih vještina i u obzir su uzimani samo odgovori učenika, taj parametar nije korišten.

Kako bi se provjerila struktura prevedenog upitnika, provedena je faktorska analiza. Prikladnost podataka za provođenje postupka faktorske analize provjerena je Bartlettovim testom sfericiteta i Keiser-Meyer-Olkinovom (KMO) mjerom prikladnosti uzorkovanja. Bartlettov test bio je statistički značajan ($p < ,01$) što znači da su podaci prikladni za faktorizaciju. KMO je iznosio ,657 što znači da je 66% kovarianja među varijablama uzrokovano zajedničkim faktorima. Konfirmatorna faktorska analiza metodom glavnih komponenata uz kosokutnu rotaciju, provedena je na rezultatima koje je 182 ispitanika postiglo na Upitniku socijalnih vještina. U obzir su uzeta četiri faktora jer je taj broj dobiven u originalnom upitniku. Budući da četvero-faktorska struktura iz originalnog upitnika nije bila interpretabilna, faktorska analiza je ponovljena s ograničenjem na dva faktora što je sugerirao i sam Catellov scree test. Ovakva faktorska struktura objašnjava 20,46% varijance. U Tablici 1 prikazan je postotak objašnjene

varijance po pojedinom faktoru, a u Prilogu 1 rotirana matrica faktorske strukture hrvatskog prijevoda Upitnika socijalnih vještina.

Tablica 1. Karakteristični korijeni faktora, postotak objašnjene varijance i kumulativni postotak objašnjene varijance nakon rotacije faktora dobivenih faktorskom analizom hrvatskog prijevoda Upitnika socijalnih vještina.

Faktor	Karakteristični korijen faktora	% objašnjene varijance	Kumulativni % varijance
1.	4,668	11,969	11,969
2.	3,313	8,495	20,463

Kao što je vidljivo iz Priloga 1, u hrvatskom prijevodu Upitnika socijalnih vještina nisu dobiveni originalni faktori (kooperacija, asertivnost, empatija i samokontrola) već su zbog drugačijih primarnih faktorskih opterećenja dobivena dva sadržajno potpuno nova faktora: komunikativnost i empatija te odgovornost i pristojnost. S obzirom na to da su čestice čija su faktorska opterećenja bila manja od ,30 izbačene, ukupan broj čestica u odnosu na originalni upitnik smanjio se sa 39 na 32. Tako faktor komunikativnosti i empatije sadrži 15, a faktor odgovornosti i pristojnosti 17 čestica.

Koeficijent pouzdanosti Cronbach Alpha (α) za hrvatski prijevod cijelog upitnika iznosi $\alpha = ,78$, za subskalu komunikativnosti i empatije $\alpha = ,71$, a za subskalu odgovornosti i pristojnosti $\alpha = ,79$. Minimalan rezultat koji je moguće postići iznosi 0 dok maksimalan iznosi 64.

2.) *Skala depresivnosti za djecu* (CDI; Children Depression Inventory; Živčić, 1992) koja je nastala modifikacijom Beckove skale depresivnosti za odrasle. Koristi se za procjenu simptoma depresivnosti kod djece i adolescenata od 8 do 17 godina. Skala sadrži 27 čestica odnosno grupa simptoma, od kojih se svaka sastoji od tri tvrdnje. Zadatak djeteta je odabrati onu tvrdnju koja se najviše odnosi na njegovo stanje u posljednja dva tjedna. Odgovor na svaku česticu se boduje od 0 do 2 pri čemu intenzivniji simptom dobiva veći broj bodova. Sukladno tome raspon bodova skale proteže se od 0 do 54. Rezultat od 19 bodova ukazuje na povećanu depresivnost, ali može upućivati i na klinički značajne razine depresivnosti. Ukupan rezultat za svakog ispitanika predstavlja jednostavnu linearnu kombinaciju njegovih odgovora na pojedinim česticama. Različiti autori spominju različit broj faktora Skale depresivnosti za djecu. Sama autorica Kovacs (1992) dobila je njih pet: negativno raspoloženje, nisko samopouzdanje, interpersonalni problemi, anhedonija i bezuspješnost. Pokazalo se da različit broj faktora ovisi o uzorku na kojem se skala primjenjuje. Najšira primjena joj je ipak kao unidimenzionalna mjera depresivnosti. Cronbach alfa koeficijent pouzdanosti za neselekcioniranu populaciju kreće se oko

$\alpha = ,80$ s rasponom od $\alpha = ,71$ do $\alpha = ,94$ (Miščević, 2007). Koeficijent pouzdanosti Cronbach alfa je u ovom istraživanju iznosio $\alpha = ,86$

Postupak

Ispitivanje je provedeno tijekom svibnja i lipnja 2013. godine. U svibnju su ispitani maturanti i dio učenika trećeg razreda dok je u lipnju ispitan preostali dio učenika trećeg razreda i učenici drugog razreda. Ispitivanje je sa svakim razredom provedeno grupno, na satu razrednika, hrvatskog jezika ili informatike, ovisno o mogućnostima. Ispitivač se učenicima predstavio, zahvalio im na sudjelovanju i odmah ih uputio u to da je sudjelovanje dobrovoljno i da ukoliko to žele mogu ga odbiti. Također, od učenika je tražena suglasnost za sudjelovanje u istraživanju koju su nakon potpisivanja ubacivali u zasebnu vrećicu. Zatim je učenicima dana uputa da će svatko od njih dobiti papir na kojem će se tražiti njihovi osobni podaci. Zamoljeni su da te podatke o sebi ispune, a nakon toga pričekaju daljnje upute. Kada su svi učenici bili gotovi s ispunjavanjem osobnih podataka najprije ih se uputilo u samo istraživanje te da će svi podaci dobiveni od njih biti anonimni i koristiti se samo za potrebe diplomskog rada, da se podaci analiziraju grupno te da oni mogu odustati od sudjelovanja u svakom trenutku. Nakon toga im je dana uputa o rješavanju oba upitnika i pitalo ih se imaju li pitanja. Vrijeme ispunjavanja nije bilo ograničeno, a nakon što su završili svoje su upitnike ubacivali u vrećicu.

Rezultati

Testiranje normaliteta distribucije

Prije obrade podataka Kolmogorov-Smirnovljevim testom provjeren je normalitet distribucija rezultata varijabli korištenih u istraživanju. Rezultati testa prikazani su u Tablici 2.

Tablica 2. Rezultati Kolmogorov-Smirnovljevog testa distribucija rezultata varijable čiji je normalitet ispitan, stupnjevi slobode i razina značajnosti testa.

Varijabla	<i>D</i>	<i>ss</i>	<i>p</i>
Depresivni simptomi	,133	182	< ,01
Školski uspjeh	,101	182	< ,01
Socijalne vještine ukupno	,079	182	< ,01
Komunikativnost i empatija	,144	182	< ,01
Odgovornost i pristojnost	,077	182	< ,05

LEGENDA: *D* – Kolmogorov – Smirnovljev test

ss – Stupnjevi slobode

Kao što je iz Tablice 2 vidljivo, test se pokazao značajnim za sve varijable čime je utvrđeno statistički značajno odstupanje od normalne distribucije. Ipak, kako navodi Field (2009) Kolmogorov-Smirnovljev test vrlo je strog i kod velikih uzoraka pokazat će statističku značajnost i kod vrlo malih odstupanja od normalne distribucije. Iz tog razloga značajnost ovog testa ne znači nužno da rezultati navedenih varijabli nisu normalno distribuirani (Field, 2009). Iz tog razloga odstupanje od normaliteta testirano je i kriterijem z – vrijednosti asimetričnosti i spljoštenosti distribucije. Prema Klinu (2005) normalno distribuiranom, smatra se ona distribucija rezultata varijable čiji koeficijent asimetričnosti ne prelazi vrijednost od ± 3 , a koeficijent spljoštenosti vrijednost od ± 10 , osobito ako je uzorak dovoljno velik (Kline, 2005). Rezultati ovog kriterija prikazani su u Tablici 3.

Tablica 3. Rezultati z – vrijednosti asimetričnosti i spljoštenosti varijable čija je asimetričnost i spljoštenost ispitivana te razina značajnosti.

Varijabla	z_s	P_s	z_k	P_k
Depresivni simptomi	7,36	< ,01	7,84	> ,01
Školski uspjeh	,91	> ,05	1,53	> ,05
Socijalne vještine ukupno	2,32	< ,05	,90	> ,05
Komunikativnost i empatija	3,21	< ,01	,41	> ,05
Odgovornost i pristojnost	3,29	< ,01	2,12,	> ,05

Tablica 3 pokazuje da prema kriteriju z – vrijednosti asimetričnosti distribucije varijable depresivnih simptoma, komunikativnosti i empatije te odgovornosti i pristojnosti značajno odstupaju od normalne, iako za posljednje dvije varijable koeficijenti asimetričnosti ne odstupaju mnogo od dozvoljenih ± 3 . Unatoč tome što je i ovaj kriterij pokazao značajno odstupanje varijabli od normalne distribucije, Field (2009) navodi da kod velikih uzoraka ovaj kriterij nije pouzdan pokazatelj odstupanja od normaliteta te da je mnogo važniji vizualni oblik distribucije (Field, 2009). Uvidom u oblik distribucije, pokazalo se da odstupanje rezultata varijabli komunikativnosti i empatije te odgovornosti i pristojnosti nije veliko te distribucije imaju tendenciju normalnih. Ipak, varijabla depresivnih simptoma pokazuje pozitivno asimetričnu distribuciju. Field (2009) tvrdi da će prema teoremu središnje granice distribucija velikih uzoraka svakako imati tendenciju normalne, bez obzira na dobiveni oblik distribucije rezultata (Field, 2009).

S obzirom na navedene kriterije, moguće je pretpostaviti da su sve varijable osim depresivnih simptoma normalno distribuirane. Ipak, zbog činjenice da se neparametrijskim postupcima gubi značajan dio informacija kao i normalizacijom distribucije rezultata pojedinih

varijabli, a i s obzirom na velik uzorak u ovom istraživanju, za obradu rezultata korišteni su parametrijski postupci, Pearsonov koeficijent korelacije i složena analiza varijance koja je prema Fieldu (2009) postupak koji je otporan na razumno odstupanje od normalne distribucije (Field, 2009).

Deskriptivna statistika varijabli korištenih u istraživanju

U Tablici 4 prikazana je deskriptivna statistika za varijable izmjerene u istraživanju.

Tablica 4. Aritmetičke sredine, standardne devijacije i raspon rezultata izmjerenih varijabli (N = 182).

	Prosječna ocjena	Depresivni simptomi	Socijalne vještine	Komunikativnosti i empatija	Odgovornost i pristojnost
<i>M</i>	3,96	12,86	40,83	21,36	19,47
<i>SD</i>	,571	6,561	6,507	3,662	4,763
<i>Min</i>	2,50	2	21	10	3
<i>Max</i>	5,00	41	57	29	30
<i>Mogući raspon</i>	2,00 – 5,00	0 - 54	0 - 64	0 - 30	0 - 34

Aritmetička sredina prosječnih ocjena iznosila je 3,96 ($SD = ,571$), najviša ocjena je 5,00 a najniža 2,50. Ta prosječna ocjena vrlo je visoka, no s obzirom da se radi o Prirodoslovno-matematičkoj gimnaziji, očekivana je. Kao što je već spomenuto, varijabla školskog uspjeha normalno je distribuirana što se i očekivalo s obzirom na to da su školske ocjene normalno distribuirane i u populaciji.

Aritmetička sredina rezultata dobivenih na Skali depresivnosti za djecu iznosila je 12,86 ($SD = 6,561$). Najviši postignuti rezultat iznosio je 41, a najniži 2. S obzirom na to da je granični rezultat 18, srednjoškolci pokazuju nižu razinu depresivnih simptoma te je ova varijabla pozitivno asimetrično distribuirana, što je također očekivano s obzirom na to da se radi o nekliničkom uzorku. Ipak, manji broj sudionika postigao je iznimno visoke rezultate što s obzirom na uzorak nije bilo očekivano čak ni u ovako malom broju.

Aritmetička sredina ukupnog rezultata socijalnih vještina iznosi 40,83 ($SD = 6,507$) što ukazuje na umjerenu razvijenost socijalnih vještina ovog uzorka srednjoškolaca. Za razliku od varijable depresivnih simptoma, ova je varijabla normalno distribuirana tj., najveći broj sudionika postigao je umjereni rezultat, dok je manji broj imao niske i visoke rezultate, što je bilo i očekivano.

Aritmetička sredina komunikativnosti i empatije iznosi 21,36 ($SD = 3,662$), a odgovornosti i pristojnosti 19,47 ($SD = 4,763$). S obzirom na mogući raspon te na distribucije rezultata, vidljivo je da je najveći broj sudionika postigao prosječan rezultat što je s obzirom na ukupan rezultat na ovom upitniku bilo i očekivano.

Povezanost između socijalnih vještina, školskog uspjeha i depresivnih simptoma

Prvi problem ovog istraživanja bio je ispitati povezanost između socijalnih vještina, školskog uspjeha i depresivnih simptoma. Povezanost je izmjerena Pearsonovim koeficijentom korelacije. Rezultati su prikazani u Tablici 5.

Tablica 5. Pearsonovi koeficijent korelacije između varijabli depresivnih simptoma, socijalnih vještina ukupno, komunikativnosti i empatije, odgovornosti i pristojnosti te školskog uspjeha.

	Školski uspjeh	Depresivni simptomi	Socijalne vještine ukupno	Komunikativnost i empatija	Odgovornost i pristojnost
Školski uspjeh	1,000				
Depresivni simptomi	-,134*	1,000			
Socijalne vještine ukupno	,100	-,327**	1,000		
Komunikativnost i empatija	-,014	-,220**	,694**	1,000	
Odgovornost i pristojnost	,147*	-,278**	,833**	,179*	1,000

* $p < ,05$; ** $p < ,01$

Kao što je iz Tablice 5 vidljivo, između depresivnih simptoma i školskog uspjeha postoji statistički značajna, niska, negativna povezanost što je u skladu s prvom hipotezom. Depresivni simptomi i ukupni rezultat socijalnih vještina također su statistički značajno, nisko, negativno povezani što isto tako potvrđuje prvu hipotezu. Komunikativnost i empatija statistički su značajno, nisko, negativno povezani s depresivnim simptomima, kao i odgovornost i pristojnost, što ne čudi s obzirom na povezanosti depresivnih simptoma i ukupnog rezultata socijalnih vještina. Povezanost između ukupnog rezultata socijalnih vještina i školskog uspjeha nije statistički značajna što je suprotno prvoj hipotezi, očekivala se pozitivna značajna korelacija. Komunikativnost i empatija je s odgovornosti i pristojnosti povezana statistički značajno, nisko, pozitivno dok sa školskim uspjehom nije statistički značajno povezana. Odgovornost i

pristojnost je sa školskim uspjehom povezana statistički značajno, nisko, pozitivno, što se i očekivalo.

Složena analiza varijance varijable socijalnih vještina s obzirom na spol i školski uspjeh

Drugi problem ovog istraživanja bio je provjeriti efekte spola, školskog uspjeha i njihove interakcije na socijalne vještine. Opravdanost korištenja analize varijance provjerena je Levenovim testom ($F(5,176) = ,982; p > ,05$) koji je potvrdio homogenost varijanci.

Provedena je složena analiza varijance kako bi se provjerili učinci spola, školskog uspjeha i njihove interakcije na varijablu socijalnih vještina. Školski uspjeh, mjereno je kao opći uspjeh na kraju prethodno završenog razreda. Budući da niti jedan sudionik nije imao nedovoljan ili dovoljan školski uspjeh, radi se o složenoj analizi varijance 2 (spol) x 3 (školski uspjeh). Aritmetičke sredine i standardne devijacije rezultata na Upitniku socijalnih vještina po spolu i školskom uspjehu prikazane su u Tablici 6.

Tablica 6. Deskriptivna statistika ukupnog rezultata kojeg sudionici postižu na Upitniku socijalnih vještina.

		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>
SPOL	Muški	40,89	,724	81
	Ženski	41,93	,830	101
ŠKOLSKI USPJEH	Dobar	41,93	1,143	32
	Vrlo dobar	39,78	,625	107
	Odličan	42,52	1,018	43

U Tablici 7 prikazani su rezultati provedene složene analize varijance ukupnog rezultata socijalnih vještina s obzirom na spol, školski uspjeh i njihovu interakciju

Tablica 7. Rezultati složene analize varijance varijable socijalnih vještina ukupno s obzirom na spol, školski uspjeh te interakciju spola i školskog uspjeha.

	<i>ss</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Glavni efekt spola	1	,879	> ,05
Glavni efekt školskog uspjeha	2	,254	< ,05
Interakcija spol x školski uspjeh	2	,330	> ,05

LEGENDA: *ss* – Stupnjevi slobode

Provedena složena analiza varijance pokazala je da postoji značajan glavni učinak školskog uspjeha na varijablu socijalnih vještina ukupno, dok glavni učinak spola kao ni interakcije školskog uspjeha i spola nije značajan, što prikazuje Tablica 7. Prema tome, druga hipoteza kojom se očekivalo se da će sudionici s boljim školskim uspjehom imati razvijenije socijalne vještine te da će ženski sudionici imati razvijenije socijalne vještine od muških, samo je djelomično potvrđena.

Post hoc usporedba aritmetičkih sredina rezultata na Upitniku socijalnih vještina koje postižu sudionici s različitim školskim uspjehom provedena je Fisherovim LSD testom te je pokazala da je razlika između rezultata koje postižu učenici s odličnim i vrlo dobrim uspjehom statistički značajna ($p < ,05$). Učenici s odličnim uspjehom imaju razvijenije socijalne vještine od učenika s vrlo dobrim uspjehom. Ovaj test odabran je nakon što Scheffeoov test nije uspio detektirati razlike. Scheffeoov test vrlo je strog i zahtijeva velike razlike među aritmetičkim sredinama pa se pretpostavlja da razlike između vrlo dobrih i odličnih učenika u ovom istraživanju nisu bile dovoljno velike da bi ih on detektirao. Fisherov LSD test blaži je od Scheffeoovog pa je radi utvrđivanja među kojim skupinama se pojavila statistički značajna razlika korišten taj test.

U skladu s drugim problemom, provjereni su i učinci spola, školskog uspjeha i njihove interakcije na svaki od faktora Upitnika socijalnih vještina. Opravdanost korištenja analize varijance provjerena je Levenovim testom koji je potvrdio homogenost varijanci ($F_1(5,176) = ,552; p_1 > ,05$) i ($F_2(5,176) = 1,208; p_2 > ,05$).

Aritmetičke sredine i standardne devijacije rezultata komunikativnosti i empatije te odgovornosti i pristojnosti prikazane su u Tablici 8.

Tablica 8. Deskriptivna statistika komunikativnosti i empatije (F_1) i odgovornosti i pristojnosti (F_2).

		<i>Komunikativnost i empatija</i>			<i>Odgovornost i pristojnost</i>		
		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>
SPOL	Muški	21,15	,476	81	20,33	,522	81
	Ženski	21,60	,415	101	19,74	,598	101
	Dobar	21,55	,655	32	20,38	,823	32
ŠKOLSKI	Vrlo dobar	21,34	,358	107	18,44	,450	107

USPJEH	Odličan	21,24	,583	43	21,28	,733	43
--------	---------	-------	------	----	-------	------	----

U Tablici 9 prikazani su rezultati provedene složene analize varijance komunikativnosti i empatije te odgovornosti i pristojnosti s obzirom na spol, školski uspjeh i njihovu interakciju.

Tablica 9. Rezultati složene analize varijance komunikativnosti i empatije (F_1) i odgovornosti i pristojnosti (F_2) s obzirom na spol, školski uspjeh te interakciju spola i školskog uspjeha.

	<i>Komunikativnost i empatija</i>			<i>Odgovornost i pristojnost</i>		
	<i>ss</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	<i>ss</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Glavni efekt spola	1	,510	> ,05	1	,537	> ,05
Glavni efekt školskog uspjeha	2	,063	> ,05	2	6,257	< ,01
Interakcija spol x školski uspjeh	2	,683	> ,05	2	,263	> ,05

LEGENDA: *ss* – Stupnjevi slobode

Složena analiza varijance pokazala je da glavni učinak školskog uspjeha, spola kao ni interakcije spola i školskog uspjeha na komunikativnost i empatiju nije značajan što je vidljivo iz Tablice 9. Složena analiza varijance pokazala je i da glavni učinak spola i interakcije spola i školskog uspjeha na odgovornost i pristojnost nije značajan, ali da je glavni učinak školskog uspjeha na taj faktor značajan.

Post hoc usporedba aritmetičkih sredina rezultata odgovornosti i pristojnosti koje postižu sudionici s različitim školskim uspjehom provedena je Scheffeovim testom koji je pokazao da postoji statistički značajna razlika između rezultata koje postižu učenici s odličnim i vrlo dobrim uspjehom ($p < ,05$). Učenici s odličnim uspjehom imaju razvijenije socijalne vještine odgovornosti i pristojnosti od onih s vrlo dobrim uspjehom.

Složena analiza varijance varijable depresivnih simptoma s obzirom na spol i školski uspjeh

Drugi problem ovog istraživanja bio je i provjeriti učinke spola, školskog uspjeha i njihove interakcije na depresivne simptome. Opravdanost korištenja analize varijance provjerena je Levenovim testom ($F(5,176) = 0,789; p > ,05$) koji je potvrdio homogenost varijanci.

Složena analiza varijance je provedena kako bi se provjerili učinci spola, školskog uspjeha i njihove interakcije na varijablu depresivnih simptoma. Aritmetičke sredine i standardne devijacije rezultata varijable depresivnih simptoma po spolu i školskom uspjehu prikazane su u Tablici 10.

Tablica 10. Deskriptivna statistika ukupnog rezultata kojeg sudionici postižu na Skali depresivnih simptoma za djecu.

		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>
SPOL	Muški	12,059	,843	81
	Ženski	13,382	,735	101
ŠKOLSKI USPJEH	Dobar	13,949	1,160	32
	Vrlo dobar	12,986	,635	107
	Odličan	11,226	1,033	43

U Tablici 11 prikazani su rezultati provedene složene analize varijance ukupnog rezultata socijalnih vještina s obzirom na spol, školski uspjeh i njihovu interakciju

Tablica 11. Rezultati složene analize varijance depresivnih simptoma s obzirom na spol, školski uspjeh te interakciju spola i školskog uspjeha.

	<i>ss</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Glavni efekt spola	1	1,399	> ,05
Glavni efekt školskog uspjeha	2	1,691	> ,05
Interakcija spol x školski uspjeh	2	,765	> ,05

LEGENDA: *ss* – Stupnjevi slobode

Provedena složena analiza varijance pokazala je da glavni učinak spola, školskog uspjeha kao ni njihove interakcije na varijablu depresivnih simptoma nije značajan. Ovakav rezultat, dakle, nije potvrdio drugu hipotezu koja je pretpostavljala da će sudionici ženskog spola imati više depresivnih simptoma te da će ih sudionici boljeg školskog uspjeha imati manje.

Rasprava

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati odnos socijalnih vještina, školskog uspjeha i depresivnih simptoma kod srednjoškolaca. Do danas je provedeno malo istraživanja koja su uključivala sve tri navedene varijable. Svakoj od ovih varijabli kao i njihovim međusobnim odnosima, treba dati jednaku važnost jer sve tri daju svoj doprinos obrazovanju, odnosima s vršnjacima te zadovoljstvu samih učenika.

Povezanost socijalnih vještina, školskog uspjeha i depresivnih simptoma

Prvi problem istraživanja bio je ispitati povezanost socijalnih vještina, depresivnih simptoma i školskog uspjeha, a ispitana je i povezanost svakog faktora Upitnika socijalnih vještina sa školskim uspjehom i depresivnim simptomima. Na uzorku srednjoškolaca utvrđena je statistički značajna, niska, negativna povezanost između socijalnih vještina te depresivnih simptoma što ukazuje na to da sudionici s većim brojem depresivnih simptoma imaju slabije razvijene socijalne vještine što potvrđuje hipotezu o povezanosti ove dvije varijable. Mnoga istraživanja također su pronašla ovaj oblik povezanosti. Erdley, Hansen i Nangle (2010) naglašavaju da su djeca koja nisu prihvaćena od svojih vršnjaka i koja ne mogu uspostaviti kvalitetne prijateljske odnose, sklonija usamljenosti i razvoju većeg broja depresivnih simptoma od one djece koja imaju bolje prijateljske odnose (Erdley, Hansen i Nangle, 2010). Ovakvi nalazi u skladu su i sa Serginovim (2000) modelom osjetljivosti prema kojem su osobe slabije razvijenih socijalnih vještina sklonije psihosocijalnim problemima (Segrin, 2000). Budući da je škola mjesto socijalizacije, a socijalne vještine su ključne za uspostavljanje adekvatnih međuljudskih odnosa, učenici slabije razvijenih socijalnih vještina vjerojatno imaju manji broj prijatelja, manje kvalitetne odnose i češće borave sami. Također, učenici koji zbog svojih problema kod kuće, nezadovoljstva svojim školskim uspjehom ili nekih drugih problema razvijaju veći broj depresivnih simptoma, najčešće ne razvijaju niti adekvatne odnose s vršnjacima i imaju slabije razvijene socijalne vještine. Iako u očekivanom smjeru dobivena korelacija je vrlo niska te upućuje na samo 10% zajedničkih faktora između varijable socijalnih vještina i depresivnih simptoma. Niža korelacija mogla bi se objasniti nekliničkim uzorkom sudionika.

Komunikativnost i empatija također su statistički značajno, nisko, negativno povezane s depresivnim simptomima što upućuje na to da su osobe s većim brojem depresivnih simptoma manje komunikativne tj. da rjeđe započinju razgovore s vršnjacima, da rjeđe pitaju za pomoć, da ne raspravljaju s kolegama u razredu itd. Gülnar i Aker (2013) su također utvrdili statistički značajnu, nisku, negativnu povezanost između interpersonalne komunikacije i depresivnosti (Gülnar i Aker, 2013). Osobe s većim brojem depresivnih simptoma su i manje empatične od onih s manjim brojem istih. To znači da one slabije suosjećaju sa svojim prijateljima, da se rjeđe trude razumjeti kako se drugi osjećaju, da slabije slušaju druge kada s njima razgovaraju od osoba s manjim brojem depresivnih simptoma. Blair (1997; prema O'Connor, Berry, Lewis, Mulherin i Crisostomo, 2007) navodi kako su klinički depresivne osobe empatične i krive sebe za bol drugih, ali ne mogu donositi normalne moralne procjene. Također, depresivne osobe su povučene i introvertirane te ne izražavaju svoje empatične reakcije (O'Connor, Berry, Lewis,

Mulherin i Crisostomo, 2007). Ovo može biti moguće objašnjenje za korelaciju koja je dobivena između depresivnih simptoma i ovog faktora, a budući da sudionici ovog istraživanja nisu bili klinički depresivni već su samo izražavali depresivne simptome, korelacija, iako u očekivanom smjeru, vrlo je niska te komunikativnost i empatija s depresivnim simptomima dijele svega 5% zajedničkih faktora. Drugi faktor Upitnika socijalnih vještina, tj. odgovornost i pristojnost pokazao je jednaku povezanost s depresivnim simptomima kao i prvi. Osobe s većim brojem depresivnih simptoma manje su odgovorne i pristojne, svadljivije, rjeđe slijede upute i rjeđe izvršavaju svoje obveze na vrijeme od onih s manjim brojem tih simptoma. Mondimore (2002) navodi kako su depresivni adolescenti iritabilni i frustrirani zbog depresivnih simptoma koje doživljavaju što se očituje u neugodnom tonu razgovora i čestim ispadima bijesa prema roditeljima i vršnjacima. Budući da depresivne misli zaokupljaju njihov um većinu vremena, postaju neodgovorniji u izvršavanju svojih školskih, ali i drugih obveza (Mondimore, 2002).

Povezanost depresivnih simptoma i školskog uspjeha pokazala se niska, statistički značajna i negativna, što upućuje na to da učenici s nižim školskim uspjehom imaju veći broj depresivnih simptoma te je na taj način potvrđena hipoteza o značajnoj negativnoj povezanosti ove dvije varijable. Ovakva povezanost bila je očekivana i u skladu je s dosadašnjim istraživanjima. Juhari, Mansor, Redzuan Talib i Yousefi (2010) također su utvrdili negativnu značajnu povezanost na skupini 400 učenika od 15 do 19 godina (Yousefi, Mansor, Juhari, Redzuan i Talib, 2010). Korelacija ove dvije varijable također je vrlo niska te one dijele svega 2% zajedničkih faktora. Razlozi ovako niske korelacije vjerojatno leže u odabiru škole u kojoj je istraživanje provedeno. Uzorak gimnazijalaca pokazao je visok školski uspjeh, više od pola uzorka, njih 107 ima vrlo dobar, a samo 32 dobar školski uspjeh dok dovoljan nije imao niti jedan od sudionika. Drugačiji rezultati možda bi bili dobiveni u strukovnoj školi gdje učenicima nije toliko važno upisivanje fakulteta, a samim time niti postizanje izuzetno dobrih ocjena. Na rezultate bi možda utjecalo i da se kao mjera školskog uspjeha uzela prosječna ocjena iz predmeta koji u Prirodoslovno-matematičkoj gimnaziji slove kao teški poput fizike, matematike i kemije. Vrijeme u koje je istraživanje provedeno (pred kraj školske godine) značio je i manji broj depresivnih simptoma kod učenika drugih i trećih razreda (koji su činili većinu uzorka) jer je vrijeme stresa, ispitivanja i nervoze bilo završeno što je možda utjecalo na smanjen broj depresivnih simptoma kod svih učenika. Drugačiji rezultati bi možda bili dobiveni da je istraživanje umjesto u svibnju i lipnju provedeno u ožujku i travnju kada je vrijeme pisanja ispita i odgovaranja te kada su učenici pod većim stresom.

Korelacija školskog uspjeha s ukupnim rezultatom socijalnih vještina kao i komunikativnošću i empatijom, nije se pokazala statistički značajnom dok je s odgovornošću i

pristojnošću, statistički značajna, niska, pozitivna. Hipoteza o statistički značajnoj, pozitivnoj povezanosti socijalnih vještina i školskog uspjeha je djelomično potvrđena. Značajna, pozitivna korelacija između odgovornosti i pristojnosti te školskog uspjeha upućuje na to da su učenici boljeg školskog uspjeha pristojniji, odgovorniji, imaju bolje odnose s odraslima, prihvaćaju posljedice svojih djela itd. od onih lošijeg uspjeha. Ovakav rezultat bio je i očekivan budući da učenici koji redovito rade, uče, pripremaju se i rješavaju obveze uglavnom imaju i bolji školski uspjeh, a oni su vjerojatno i pristojniji prema profesorima, manje skloni konfliktima u školi itd. Ipak, ova korelacija je vrlo niska te ove dvije varijable dijele svega 2% zajedničkih faktora što se možda može pripisati česticama odgovornosti i pristojnosti koje se nisu odnosile isključivo na odgovornost u školi i pristojnost prema profesorima i školskim vršnjacima već i na obveze kod kuće, te na odnos prema starijima, prihvaćanje dobivenih kazni itd. Fatum (2009) je u svom istraživanju koristila Sustav za procjenu socijalnih vještina (čiji je dio i Upitnik socijalnih vještina korišten u ovom istraživanju) te dobila niske, značajne, pozitivne korelacije između rezultata na sustavu i školskog uspjeha učenika srednje škole (Fatum, 2009). Upitnik socijalnih vještina, ali portugalsku verziju, primijenile su Guimarães, Lemos i Nunes (2012) u istraživanju na 98 djece u dobi od 10 do 18 godina. Rezultate tog upitnika korelirali su sa školskim uspjehom koji je mjeran kao prosječna ocjena iz svih predmeta te dobili nisku pozitivnu značajnu povezanost između školskog uspjeha i faktora asertivnosti te faktora samokontrole (Guimarães, Lemos i Nunes, 2012). S obzirom na navedene rezultate koji su koristili Upitnik socijalnih vještina, korišten i u ovom istraživanju, moguće je da do značajnih pozitivnih korelacija ukupnog rezultata socijalnih vještina i komunikativnosti i empatije nije došlo jer su neke od izbačenih čestica pripadale upravo faktorima asertivnosti i samokontrole koji su statistički značajno povezani sa socijalnim vještinama. Moguće je da socijalne vještine povezane s komunikativnosti i empatijom koje su se nalazile u ovom upitniku, poput započinjanja razgovora s razrednim kolegama, pozivanja osoba u društvene aktivnosti te razumijevanja i slušanja drugih, nisu povezane sa školskim uspjehom na način na koji su socijalne vještine odgovornosti i pristojnosti. Iako su korelacije u dva navedena istraživanja značajne, vrlo su niske što dovodi do pretpostavke da faktori originalnog Upitnika socijalnih vještina (asertivnost, empatija, samokontrola i kooperacija) odnosno faktori upitnika u ovom istraživanju (komunikativnost i empatija te odgovornost i pristojnost) općenito nisu visoko povezani sa školskim uspjehom kao što bi bili faktori nekog drugog upitnika npr. odgovornost specifično prema obvezama u školi i školskim obvezama kod kuće, a ne odgovornost općenito kao u Upitniku socijalnih vještina, potom komunikacija u interakcijama isključivo s profesorima i autoritetima, pozornost i pažnja,

slušanje, planiranje aktivnosti, nošenje s neuspjesima, postavljanje ciljeva, razmatranje vlastitih sposobnosti, samopriznanje itd.

Učinci spola i školskog uspjeha te njihove interakcije na socijalne vještine

Drugi problem ovog istraživanja bio je provjeriti učinak spola, školskog uspjeha te njihove interakcije na socijalne vještine. Složenom analizom varijance nije utvrđen glavni učinak spola na socijalne vještine kao niti na jedan od faktora Upitnika socijalnih vještina, što je bilo suprotno od očekivanja da će djevojke imati razvijenije socijalne vještine od mladića. Razlike između djevojaka i mladića nisu dobili ni Al-Ali, Singh i Smekal (2011) u istraživanju na 300 adolescenata koji su kao mjeru socijalnih vještina koristili Albertovu skalu socijalnih vještina (ASSS) (Al-Ali, Singh i Smekal, 2011). Ipak, hipoteza je postavljena na temelju istraživanja koja idu u prilog spolnih razlika u razvijenosti socijalnih vještina. Margalit i Eysenck (1990) su potvrdili te razlike na Check listi socijalnih vještina (Margalit i Eysenck, 1990). Jedan od razloga za ovakve rezultate leži u tome da su neki od faktora Upitnika socijalnih vještina (komunikativnost i empatija te odgovornost i pristojnost) možda jednako razvijeni kod oba spola u ovom uzorku dok bi neki drugi aspekti socijalnih vještina poput brige o sebi, mirnog rješavanja sukoba i preuzimanja odgovornosti za svoje postupke dali određene spolne razlike. Također, poznato je da su dječaci uspješniji u matematičkim predmetima dok su djevojčice uspješnije u jezicima (Ekstrom, 1994). S obzirom na to da se radi o Prirodoslovno-matematičkoj gimnaziji i pojačana je količina matematičkih predmeta, moguće je da su djevojke koje su je odabrale već same po sebi imale više razvijenih „maskulinih“ socijalnih vještina, što u usporedbi s mladićima nije dalo značajnu razliku. Također, u razredima je podjednak broj mladića i djevojaka koji se međusobno druže i zajedno sjede pa je moguće da su i poprimili slične socijalne vještine. Značajne spolne razlike bi možda bile dobivene između „muške“ škole poput EMŠC-a i „ženske“ škole poput Tehnološke – usmjerenje kozmetičarka ili čak i II. (jezične) gimnazije.

Učinak školskog uspjeha na socijalne vještine kao i na odgovornost i pristojnost pokazao se značajnim, a post hoc analiza pokazala je da se statistički značajna razlika javila između skupine odličnih i vrlo dobrih učenika. Rezultati upućuju na to da učenici odličnog uspjeha imaju razvijenije socijalne vještine od učenika vrlo dobrog uspjeha. Razlike u razvijenosti socijalnih vještina s obzirom na školski uspjeh pokazala se i u istraživanju Pečjak, Valenčić, Kalin i Peklaj (2009). Kako su autorice navele, učenici koji redovito pišu zadaće, koji su sposobni za samostalan rad, obraćaju pažnju na ono što im nastavnik govori te surađuju s drugima u grupnim

aktivnostima, odgovorni su prema svojim nastavnim, ali i obvezama i zadacima kod kuće i imaju bolje školske ocjene. Ovakvi rezultati bili su očekivani s obzirom na to da učenici koji redovito obavljaju svoje zadatke i spremni su na suradnju, odgovorniji su i u samostalnom radu kod kuće te više uče što posljedično dovodi do toga da imaju bolje školske ocjene i školski uspjeh. Također, učenici koji se bolje slažu sa svojim vršnjacima i roditeljima, koji su pristojni prema profesorima, češće od njih dobiju pomoć, a i nastavnici su im zbog primjerenog ponašanja vjerojatno naklonjeniji od onih neprimjerenog ponašanja. Samim time dat će im više prilika za odgovaranje, pozitivnije ih ocjenjivati što na koncu dovodi do boljih ocjena. Začuđuje, međutim, podatak da se statistički značajna razlika nije javila između dobrih i odličnih odnosno dobrih i vrlo dobrih učenika što je bilo očekivano. Ovakav rezultat vjerojatno se može pripisati premalom uzorku dobrih učenika, naime od ukupno 182 sudionika, samo njih 32 je imalo dobar školski uspjeh. Izjednačavanjem broja učenika s dobrim uspjehom s učenicima vrlo dobrog i odličnog uspjeha, tj. korištenje kvotnog uzorka, vjerojatno bi se pokazale razlike u razvijenosti socijalnih vještina između njih i vrlo dobrih odnosno odličnih učenika. Utjecaj školskog uspjeha na komunikativnost i empatiju nije se pokazao značajnim vjerojatno zbog toga što čestice ovog faktora nisu bile oblikovane tako da se odnose na školske obveze već uglavnom na pristupanje drugima, započinjanje razgovora, slušanje drugih kada govore o problemima itd. Stoga je hipoteza o značajnom utjecaju spola i školskog uspjeha na socijalne vještine samo djelomično potvrđena.

Učinak interakcije spola i školskog uspjeha na varijablu socijalnih vještina također se nije pokazao statistički značajnim, iako se očekivalo da će najrazvijenije socijalne vještine imati djevojke odličnog školskog uspjeha, a najmanje razvijene mladići dobrog školskog uspjeha. Pretpostavlja se da učinak interakcije nije dobiven zbog premalog varijabiliteta školskog uspjeha i zbog toga što učenici oba spola imaju vrlo visok školski uspjeh.

Učinci spola i školskog uspjeha te njihove interakcije na depresivne simptome

Drugi problem bio je i ispitati utjecaj spola, školskog uspjeha i njihove interakcije na depresivne simptome. Očekivalo se da će djevojke pokazivati više depresivnih simptoma od mladića, s obzirom na istraživanja koja pokazuju da adolescentice doživljavaju i do tri puta više depresivnih simptoma u odnosu na adolescente (Nilsen, 2012). Složena analiza varijance to nije potvrdila. Mogući razlozi za ovakav ishod su prvenstveno već navedeno vrijeme provođenja istraživanja – nakon polaganja najtežih ispita ili bar većine njih uz pretpostavku da je škola jedan od najvećih izvora depresivnih simptoma kod adolescenata te također spomenute naglašenije „maskuline“ osobine adolescentica koje se možda lakše nose s negativnim događajima i stresom

u životu pa imaju i manje depresivnih simptoma. Ovo nije niti klinički uzorak te iako su pokazali postojanje depresivnih simptoma, niti djevojke niti mladići nisu visoko depresivni pa se samim time među njima nisu pokazale ni značajne razlike.

Efekt školskog uspjeha na depresivne simptome se također nije pokazao statistički značajnim, iako se s obzirom na istraživanja očekivalo da će učenici s boljim školskim uspjehom imati manje depresivnih simptoma od onih s lošijim. Razlozi vjerojatno leže u malom varijabilitetu školskih ocjena i malom uzorku učenika koji prolaze sa dobrim uspjehom. Hipoteza o značajnom utjecaju spola i školskog uspjeha na depresivne simptome nije potvrđena.

Interakcija spola i školskog uspjeha također nije bila statistički značajna, iako se očekivalo da će učenice dobrog školskog uspjeha imati značajno više depresivnih simptoma od odličnih učenika. Razlog je, kao što je već navedeno, malo učenika s dobrim uspjehom te visok ukupni školski uspjeh uzorka.

Nedostaci provedenog istraživanja

Glavni nedostatak provedenog istraživanja je odabir uzorka. U istraživanju je odabrana gimnazija u kojoj učenici slabo variraju po svom školskom uspjehu i koja je specifična po „muškim“ predmetima. U budućim istraživanjima bilo bi korisno odabrati neku strukovnu školu kako bi se ispitali navedeni problemi, uz pretpostavku da učenici u strukovnim školama više variraju po svom školskom uspjehu. Jedna od opcija je i uzeti u obzir više gimnazija, čime bi se također povećao varijabilitet školskog uspjeha. Moglo bi se i usporediti strukovnu školu s gimnazijom te kao varijablu uz školski uspjeh i spol uzeti i vrstu škole. Moglo bi se posebno tražiti da učenici navedu jesu li imali nedovoljan iz nekog predmeta na kraju prošle godine pa njih tretirati kao učenike s nedovoljnim uspjehom. Korištenje kvotnog umjesto prigodnog uzorka omogućilo bi bolje razlikovanje među učenicima različitog školskog uspjeha. Umjesto kraja školske godine, najbolje bi bilo odabrati ožujak ili travanj kada su učenici pod povećanim pritiskom zbog školskih obaveza, a ne opušteni jer su im ocjene već zaključene što bi možda bio pravi odraz njihovog stanja tijekom školske godine. Školski uspjeh mjeren je kao opći uspjeh na kraju prethodno završenog razreda, no učenici su možda napredovali kroz godinu dana, a i sama po sebi je to preopćenita mjera uspjeha. On bi mogao biti definiran ocjenama iz određenih predmeta koji su specifični za mladiće i djevojke, npr. hrvatski, engleski, njemački te matematika, informatika i fizika čime bi se poništio utjecaj spola, a mjera bi, možda, bila objektivnija od općeg uspjeha na temelju prethodno završenog razreda. U istraživanje bi bilo poželjno uključiti i učenike prvog razreda s obzirom na to da oni proživljavaju najviše stresa zbog nove škole te, možda, sveukupno imaju lošiji uspjeh jer nisu razvili naviku učenja kao

stariji učenici. Upitnik socijalnih vještina koji je dio Skale za procjenu socijalnih vještina nije preveden na hrvatski već je to učinjeno za potrebe ovog istraživanja što je također moglo utjecati na rezultate. Bilo bi korisno uključiti upitnik socijalnih vještina koji je standardiziran na hrvatskom uzorku. Nedostatak istraživanja je i što su sve korištene mjere bile samoprocjene pa su učenici mogli davati socijalno poželjne odgovore. Upitnik socijalnih vještina dio je Sustava za procjenu socijalnih vještina u kojem taj upitnik ispunjavaju i učitelji i roditelji, a ne samo učenici kao u ovom istraživanju čime se dobiva objektivnija slika razvijenosti tih vještina.

Praktične implikacije i sugestije za buduća istraživanja

Provedeno istraživanje prvo je koje je u obzir uzelo varijablu depresivnih simptoma, socijalnih vještina i školskog uspjeha i mada sve hipoteze nisu potvrđene, ono pruža mogućnost za daljnja istraživanja i praktičnu primjenu. S obzirom na negativnu povezanost depresivnih simptoma i socijalnih vještina, postavlja se pitanje bi li razvijanje socijalnih vještina pridonijelo smanjenju broja depresivne djece, a posljedično i povećanju njihova školskog uspjeha. Također, s obzirom na to da je utvrđeno kako odlični učenici imaju razvijenije socijalne vještine od vrlo dobrih dok ta razlika nije utvrđena za dobre učenike, postavlja se pitanje je li skupina vrlo dobrih učenika po nečemu specifična ili su razlozi metodološke prirode. Uključivanjem većeg broja dobrih učenika u istraživanje možda bi se moglo odgovoriti na to pitanje. Korisno bi bilo uključiti i parametar važnosti Upitnika socijalnih vještina jer bi se na taj način mogle dobiti korisne informacije i utvrditi, ako zbog anonimnost ne identitet učenika, onda barem njihov broj te bi se prema tome mogle organizirati i radionice za poticanje i razvijanje socijalnih vještina. Ukoliko bi se rezultati pokazali korisnima za dobrobit učenika, mogla bi se razmotriti mogućnost uvođenja radionica koje bi provodio školski psiholog, a bile bi dio nastavnog plana i programa. Korisno bi bilo utvrditi i razinu depresivnih simptoma kod učenika tijekom školske godine te vidjeti postoji li potreba za radom s učenicima i na području smanjivanja tih simptoma ne bi li na kraju godine kao i na kraju svog srednjoškolskog obrazovanja bili socijalno vještiji i ne depresivni mladi ljudi koji se zbog svog razvijenog školskog uspjeha mogu upisati na željeni fakultet.

Zaključak

Cilj provedenog istraživanja bio je ispitati odnos socijalnih vještina, depresivnih simptoma i školskog uspjeha kod srednjoškolaca. Prvi problem bio je utvrditi odnos varijabli socijalnih vještina, depresivnih simptoma i školskog uspjeha. Odgovor na taj problem je da su socijalne vještine te oba faktora socijalnih vještina i depresivni simptomi statistički značajno negativno

povezani kao i depresivni simptomi i školski uspjeh. Između varijable školskog uspjeha i ukupnog rezultata socijalnih vještina te komunikativnosti i empatije nije se pokazala statistički značajna povezanost, dok je povezanost školskog uspjeha i odgovornosti i pristojnosti bila statistički značajna, niska, pozitivna, što samo djelomično potvrđuje prvu postavljenu hipotezu. Drugi problem bio je utvrditi učinke spola, školskog uspjeha te njihove interakcije na depresivne simptome i socijalne vještine. Utvrđeno je da spol i interakcija spola i školskog uspjeha nije statistički značajno utjecala na socijalne vještine kao niti na komunikativnost i empatiju, dok je školskog uspjeh na socijalne vještine i odgovornost i pristojnost utjecao statistički značajno. Učenicima odličnog školskog uspjeha socijalne vještine su statistički značajno razvijenije od učenika vrlo dobrog uspjeha, a ti učenici su i odgovorniji i pristojniji od onih vrlo dobrog uspjeha. Time je samo djelomično potvrđena hipoteza o utjecaju spola i školskog uspjeha na socijalne vještine. Spol, školski uspjeh i njihova interakcija nisu statistički značajno utjecali na varijablu depresivnih simptoma te time hipoteza o utjecaju spola i školskog uspjeha na depresivne simptome nije potvrđena.

Literatura

- Al-Ali, M.M., Singh, A.P. i Smekal, V. (2011). Social Anxiety In Relation To Social Skills, Aggression, And Stress Among Male And Female Commercial Institute Students. *Education, 132*(2), 351-361.
- Berry, J.W., Crisostomo, P.S., Lewis, T., Mulherin, K. i O'Connor, L.E. (2007). Empathy and depression: the moral system on overdrive. *Empathy and mental illness, 4*, 49-75.
- Bloom, E.L., Heath, L.N., Karagiannakis, A., Konstantinopoulos, E. i Toste, R.J. (2007). Severity of Academic Achievement and Social Skills Deficits. *Canadian Journal of Education, 30*(3), 911-930.
- Botić, T. i Buljubašić-Kuzmanović, V. (2012). Odnos školskog uspjeha i socijalnih vještina kod učenika osnovne škole. *Život i škola, 27*(1), 38-54.
- Bouillet, D., Krajcer, M. i Ricijaš, N. (2010). Rizična ponašanja zagrebačkih srednjoškolaca – razlike s obzirom na spol. *Odgojne znanosti, 12*(1), 45-63.
- Brnić, P. (2002). *Odnos maskuliniteta, femininosti te nekih sociodemografskih varijabli sa lokusom kontrole*. Diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Brook, J., Cohen, P., Cohen, E. i Pine, D. (1999). Adolescent Depressive Symptoms as Predictors of Adult Depression: Moodiness or Mood Disorder? *The American Journal of Psychiatry, 156* (1), 133-135.

- Bryant, S.W. (2011). *The link between adolescent depression, young adult alcohol and marijuana use, and the role of mental health services*. Baltimore, MD: Morgan State University.
- Bumber, Ž. (2003). *Razlike u depresivnosti s obzirom na darovitost, spol, dob i školski uspjeh*. Diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Cole, D.A. i Milstead, M. (1989). Behavioral Correlates of Depression: Antecedents or Consequences? *Journal of Counseling Psychology*, 36(4), 408-416.
- DiPrete, T.A. i Jennings, J.L. (2009). Social/Behavioral Skills and the Gender Gap in Early Educational Achievement. *Social Science Research*, 41(1), 1-15.
- Ekstrom, R.B. (1994). *Gender Differences in High School Grades: An Exploratory Study*. New York: College Entrance Examination Board.
- Erdley, C.A., Hansen, D.J. i Nangle, D.W. (2010). *Practitioner's Guide to Empirically Based Measures of Social Skills*. New York: Springer.
- Eysenck, S. i Margalit, M. (1990). Prediction of coherence in adolescence: Gender differences in social skills, personality, and family climate. *Journal of Research in Personality*, 24(4), 510-521.
- Fatum, B.A. (2009). The relationship between emotional intelligence and academic achievement in elementary-school children. *Canadian Journal of Psychiatry*, 58(3), 169-176.
- Fergusson, D.M., Gibb, S.J. i Sheree, J. (2008). Effects of Single-Sex and Coeducational Schooling on the Gender Gap in Educational Achievement. *Australian Journal of Education*, 52, 301-317.
- Field, A. (2009). *Discovering Statistics Using Spss*. London: SAGE Publications Ltd.
- Fröjd, A.S., Heino, R.K., Koivisto, A.M., Marttunen, M.J., Nissinen, E.S. i Pelkonen, M. (2008). Depression and school performance in middle adolescent boys and girls. *Journal of Adolescence*, 31(4), 485-98.
- Garrett, S.B, Hair, E.H., i Jager, J. (2002). *Helping Teens Develop Healthy Social Skills and Relationships: What the Research Shows about Navigating Adolescence*. Washington, DC: Child Trends.
- Grayson, C., Larson, J. i Nolen-Hoeksema, S. (1999). Explaining the Gender Difference in Depressive Symptoms. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77(5), 1061-1072.
- Guimarães, S., Lemos, I. i Nunes, C. (2012). Social competence and academic achievement in immigrant adolescents in Portugal. *Análisis y Modificación de Conducta*, 38, 27-38.
- Gülнар, B. i Aker, H. (2013). The Relationship between Depression, Interpersonal Communication and Media Using among International Students. *World Academy of Science, Engineering and Technology*, 77,575–581.

- Gustavson K., Karevold E., Mathiesen S., Nilsen W. i Roysamb E. (2013). Social skills and depressive symptoms across adolescence: social support as a mediator in girls versus boys. *Journal of Adolescence*, 36(1), 11-20.
- Haith, M.M., Miller, S.A. i Vasta, R. (1997). *Dječja psihologija*. Zagreb: Naklada Slap.
- Jokić, B. i Ristić-Dedić, Z. (2010). Razlike u školskom uspjehu učenika trećih i sedmih razreda osnovnih škola u Republici Hrvatskoj s obzirom na spol učenika i obrazovanje roditelja: populacijska perspektiva. *Revija Za Socijalnu Politiku*, 3, 345-362.
- Juhari, R., Mansor, M., Redzuan, M., Talib, M. i Yousefi, F. (2010). The Relationship between Gender, Age, Depression and Academic Achievement. *Current Research in Psychology*, 1(1), 61-66.
- Kalin, J., Pečjak, S., Peklaj, M. i Valenčić, M. (2009). Students' Social Behaviour in Relation to their Academic Achievement in Primary and Secondary School: Teacher's Perspective. *Psihologijske teme*, 18 (1), 55-74.
- Kline, R.B. (2005). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling: Second Edition*. New York: The Guilford Press.
- Kostić, R. (2006). Odnos simptoma anksioznosti i depresije i dimenzija ličnosti u adolescenciji. Diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Lemos, M.S., Matos, P.M. i Mota, C.P. (2011). Psychometric Properties of the Social Skills Questionnaire: Portuguese Adaptation of the Student Form (Grades 7 to 12). *The Spanish Journal of Psychology*, 14(1), 486-499.
- Markuš, M. (2005). *Psihosocijalne determinante školskih izostanaka*. Diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Miščević, M. (2007). *Simptomi anksioznosti i depresivnosti kod osnovnoškolske djece*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Mondimore, F.M. (2002). *Adolescent depression*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Nanda, S. i Rath, S. (2012). Adolescent's self-concept: Understanding the role of gender and academic competence. *International Journal of Research Studies in Psychology*, 1(2).
- Nilsen, W. (2012). *Depressive Symptoms in Adolescence*. Doktorska disertacija. Oslo: Faculty of Social Sciences, University of Oslo.
- Petz, B. (2005). *Psihologijski rječnik*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Segrin, C. (2000). Social skills deficits associated with depression. *Clinical Psychology Review*, 20(3), 379-403.
- Soffer, A., Tryon, G.S. i Winograd, G. (2001). Relationship of Social Skills, Depression, and Anxiety in Adolescents. Annual Conference of the American Psychological Association. San Francisco.

Sorić, I. i Vulić – Prtorić, A. (2001). Taksonomija depresivnosti u djetinjstvu i adolescenciji: razlike i sličnosti s obzirom na spol i dob ispitanika. *Medica Jadertina* 31, 3-4.

Sroufe, L.A. i Waters, E. (1983). Social Competence as a Developmental Construct. *Developmental Review*, 3, 79-97.

Tomin, G. (2010). Depresivnost i inteligencija u adolescenciji. *Časopis Hrvatske Mense*, 41-45.

Prilozi

Prilog 1. Rotirana matrica faktorske strukture dobivena faktorskom analizom hrvatskog prijevoda Upitnika socijalnih vještina.

Redni broj čestice i čestica	Faktor komunikativnosti i empatije	Faktor odgovornosti i pristojnosti
26. Započinjem razgovor s prijateljima suprotnog spola bez osjećaja neugode ili nesigurnosti.	,59	
29. Zalažem se za svoje prijatelje kada ih netko nepravedno kritizira.	,58	
12. Bude mi žao drugih kada im se dogodi nešto loše.	,54	
33. Bez osjećaja neugode mogu pridobiti pažnju osoba suprotnog spola.	,51	
1. Lako sklapam prijateljstva.	,50	
28. Prijateljima dajem do znanja da su mi dragi tako da im to kažem ili pokažem.	,46	
39. Ako postoji problem ili svađa, raspravljam s razrednim kolegama.	,44	
8. Kada imam problem, zamolim prijatelje za pomoć.	,37	
25. Osmjehujem se, mašem ili kimam drugima (kada ih sretnem).	,37	
21. Slušam prijatelje kada mi govore o svojim problemima.	,37	
20. Osobu koja mi se sviđa, pozovem na spoj.	,34	
38. Prvi/a započinjem razgovore s razrednim kolegama.	,33	
5. Trudim se razumjeti kako se moji prijatelji osjećaju kada su ljuti, uznemireni ili tužni.	,33	
30. Pozivam druge da se uključe u društvene aktivnosti.	,32	
4. Na spojevima sam pouzdan.	,30	
35. Slijedim upute profesora.		,63
6. Slušam odrasle kada mi se obraćaju.		,57
17. Na vrijeme završavam razredne zadatke.		,56
36. Govorim ugodnim tonom glasa u razrednim raspravama.		,55
15. Činim lijepe stvari za svoje roditelje, poput pomaganja oko kućanskih poslova, bez da me oni za to zamole.		,53
10. Kada se ne slažem s odraslima, kažem to bez svađanja i prepiranja.		,53
22. Svađe s roditeljima završavam na miran način.		,52
24. Kažem drugima ako su nešto dobro napravili.		,45
2. Pohvalim druge kada nešto dobro naprave.		,44
18. Kada imam nesuglasica s roditeljima ili profesorima, riješimo to kompromisom.		,44

11. Izbjegavam činiti neke aktivnosti s ostalom djecom koje bi me mogle dovesti u neprilike s odraslima.	,43
34. Prihvaćam kritike roditelja bez ljutnje.	,41
13. Zadaću napišem na vrijeme.	,39
32. Kontroliram se kada se drugi ljute na mene.	,38
31. Svoje slobodno vrijeme provodim korisno.	,38
27. Bez ljutnje prihvaćam kazne koje dobijem od odraslih.	,36
14. Svoj radni stol održavam čistim i urednim.	,36
